

Elena PACEA*

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului iunie - august 2017

Dreptul la un proces echitabil

Art. 6 § 1 din Convenție

Marea Cameră, Hotărârea din 11 iulie 2017

Moreira Ferreira c. Portugaliei (nr. 2)

Situația de fapt

În urma unui proces penal pentru amenințări și injurii adresate unor persoane, reclamanta a fost condamnată definitiv de către Curtea de Apel din Porto la o amendă penală de 530 euro. În fața instanței de apel, reclamanta nu a fost audiată personal și nu s-a procedat la o nouă apreciere a faptelor, cu toate că în motivele de apel reclamanta a susținut că discernământul său a fost abolit la momentul comiterii faptei.

Lipsa audierii personale a reclamantei a condus la condamnarea Statului Portughez pentru încălcarea art. 6 § 1 din Convenție (a se vedea CEDO, 5 iulie 2011, *Moreira Ferreira c. Portugaliei*, 19808/08). În această din urmă cauză, Curtea i-a acordat reclamantei 2.400 euro pentru prejudiciul moral suferit și a arătat că „un proces nou sau redeschiderea procedurii la cererea reclamantei reprezintă în principiu un mijloc adecvat pentru repararea încălcării constatate” (§ 41).

În consecință, reclamanta a formulat în fața instanțelor naționale o cerere de revizuire, arătând că decizia definitivă de condamnare nu se putea concilia cu hotărârea Curții din data de 5 iulie 2011. Curtea Supremă a Portugaliei nu a considerat, însă, că cererea de revizuire era admisibilă, apreciind că cele două hotărâri nu puteau fi considerate inconciliabile. În acest sens, potrivit instanței supreme portugheze, lipsa audierii reclamantei nu reprezenta decât un viciu de procedură și, în tot cazul, nu era susceptibilă de revizuire, având în vedere dispozițiile Codului de procedură penală portughez.

Motivarea și soluția Curții

Cererea adresată Curții în anul 2007, având ca obiect constatarea încălcării art. 6 § 1 din Convenție fusese soluționată favorabil în anul 2011. La ce efecte se poate aștepta reclamantul? În cauza analizată, reclamanta avea toate motivele să creadă că procesul său va fi redeschis, având în vedere chiar afirmațiile Curții din hotărârea pronunțată la data de 5 iulie 2011. După 10 ani de la prima cerere adresată Curții, reclamanta a aflat, însă, că singurul efect a fost obținerea sumei de 2.400 euro cu titlu de satisfacție echitabilă.

* Doctorandă, Facultatea de Drept, Universitatea din București

E-mail: elena.pacea@gmail.com

Manuscris primit la 25 septembrie 2017

Astfel, art. 46 din Convenție nu obligă Statele Părți să redeschidă un proces, fie el și penal, în cazul în care Curtea constată că art. 6 § 1 din Convenție a fost încălcat. În principiu, Curtea este competentă *ratione materiae* pentru a analiza o eventuală încălcare a Convenției, ca urmare a măsurilor pe care Statul condamnat le-a adoptat în executarea hotărârii Curții. Amintind Recomandarea nr. R (2000) 2 a Comitetului Miniștrilor, Curtea a arătat că redeschiderea procedurilor poate reprezenta cel mai eficient mijloc și, în unele cazuri, în special cele penale, chiar singurul mijloc prin care se poate restabili situația anterioară încălcării produse. Cu toate acestea, Curtea nu poate dispune redeschiderea procesului în dreptul intern, ci poate recomanda o asemenea măsură (§ 49). Mai mult, Curtea însăși poate exclude redeschiderea unei proceduri definitive, desfășurate cu încălcarea art. 6 § 1 din Convenție, în numele securității juridice (§ 51). Constatând că există „o mare varietate de modele” în Europa privind reglementarea procedurii de revizuire, Curtea a considerat că Statele trebuie să beneficieze de o marjă de apreciere largă.

În această cauză, în primul rând, Curtea a analizat dacă art. 6 § 1 este aplicabil procedurilor derulate în cadrul căilor de atac extraordinare. Amintind principiile stabilite în jurisprudența sa, Curtea a arătat că în cazul în care instanța națională statuează asupra fondului acuzației, mai exact asupra temeiniciei acuzației aduse persoanei în cauză, art. 6 § 1 este aplicabil (§ 65). Or, în cauza de față, instanța supremă portugheză a analizat temeinicia acuzației aduse reclamantei, stabilind că suma acordată cu titlu de satisfacție echitabilă era suficientă pentru a compensa viciul de procedură, fără ca acesta să afecteze justetea soluției.

În al doilea rând, Curtea a apreciat că art. 6 § 1 nu a fost încălcat, întrucât motivarea instanței supreme portugheze nu a fost arbitrară, ci suficientă pentru a-i indica reclamantei de ce nu se impunea redeschiderea procesului său.

Soluția a fost, însă, adoptată cu nouă contra opt voturi, astfel încât opiniile disidente nu pot fi neglijate. Judecătorii care au formulat opinii disidente au considerat că prezenta cauză ar fi putut fi o ocazie pentru Marea Cameră să clarifice jurisprudența Curții cu privire la măsurile pe care trebuie să le adopte Statul condamnat pentru a repara încălcarea produsă. Totodată, s-a subliniat că, potrivit art. 6 § 1, persoana în cauză trebuie audiată în mod echitabil și public, acest aspect fiind „de esență” dreptului la un proces echitabil. Astfel, dacă prin hotărârea din 2011, Curtea a considerat că art. 6 § 1 a fost încălcat, Marea Cameră a considerat, cu privire la aceeași cauză, că lipsa audierii nu aduce o încălcare a art. 6 § 1.

În concluzie, art. 6 § 1 din Convenție nu a fost încălcat.

Libertatea de exprimare. Dreptul la un proces echitabil

Art. 10 și 6 § 1 din Convenție

Marea Cameră, Hotărârea din 27 iunie 2017

Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy c. Finlandei

Situația de fapt

În anul 2002, numele a peste un milion de persoane și diferite informații despre veniturile lor impozabile au fost publicate într-o revistă deținută de către prima reclamantă. În anul 2003, cea de-a doua reclamantă a lansat o aplicație pe telefonul mobil, care le permitea

utilizatorilor să solicite informații privind situația fiscală a persoanelor figurând în baza de date a primei reclamante. Începând cu anul 2006, cea de-a doua reclamantă a publicat revista menționată mai sus. Până în anii 2000 și 2001, informațiile erau obținute direct de la autoritățile fiscale, după care autoritatea privind protecția datelor cu caracter personal le-a comunicat reclamantelor că nu le vor mai facilita accesul la aceste informații, dacă vor continua să le publice în revistă. Prin urmare, cele două reclamante au angajat persoane care au colectat informațiile fiscale direct din cadrul sediilor agențiilor de impozite.

Ombudsmanul pentru protecția datelor cu caracter personal a inițiat o procedură în dreptul intern, prin care a încercat să pună capăt colectării și publicării informațiilor privitoare la contribuabili. Acesta a sesizat și Comisia pentru protecția datelor cu caracter personal, solicitându-i să limiteze activitatea de prelucrare și publicare a celor două reclamante, însă Comisia a refuzat, motivând că acțiunile reclamantelor se înscriau într-o activitate de jurnalism. Ulterior, Ombudsmanul a sesizat Tribunalul administrativ și Curtea supremă administrativă, aceasta din urmă sesizând și Curtea de Justiție a Comunităților Europene (CJCE), la acea vreme. În hotărârea sa, instanța de la Luxembourg a arătat că activitățile reclamantelor puteau fi considerate „activități de jurnalism”, dacă scopul lor era exclusiv acela de a transmite publicului informații, opinii sau idei (CJCE, Marea Cameră, 16 decembrie 2008, *Tietosuoja- ja valtuutettu c. Satakunnan Markkinapörssi Oy et Satamedia Oy*, C-73/07). Ulterior Hotărârii CJCE, procesul a fost reluat în fața autorităților naționale, începând cu procedura în fața Comisiei pentru protecția datelor cu caracter personal. Prin decizia definitivă adoptată de către Curtea supremă administrativă, reclamantele au fost nevoite să reducă volumul informațiilor publicate și să suprima aplicația disponibilă pe telefonul mobil, ajungându-se în final ca revista să nu mai fie publicată.

Motivarea și soluția Curții

În primul rând, Curtea observă că informațiile de tipul celor colectate și publicate de către reclamante erau, în tot cazul, publice, iar reclamantele nu erau singurele care colectau, prelucrau și publicau astfel de informații. Totuși, exista o diferență cu privire la modalitatea de publicare, precum și cu privire la volumul datelor publicate. În al doilea rând, numărul Statelor care permit accesul publicului la datele de natură fiscală este foarte mic, astfel încât marja de apreciere a Statului Finlandez nu putea fi foarte largă.

Prin urmare, Curtea a examinat justul echilibru existent între libertatea presei, garantată în art. 10 din Convenție și dreptul la viață privată, garantat în art. 8 din Convenție, „în contextul particular al protecției datelor” cu caracter personal (§ 122). Astfel, Curtea a ajuns la concluzia că informațiile privind veniturile impozabile țin de viața privată a persoanelor vizate, chiar dacă aceste informații sunt accesibile publicului în virtutea dreptului finlandez. Analizând dacă ingerința era prevăzută în lege, urmărea un scop legitim și apărea ca necesară într-o societate democratică, Marea Cameră a ajuns la concluzia că cele trei condiții au fost pe deplin respectate.

Ne vom opri atenția asupra modului în care Curtea a caracterizat „activitatea de jurnalism”, pentru a justifica existența unui interes general din această perspectivă. Astfel, chiar dacă informațiile fiscale erau accesibile publicului, activitatea de publicare a acestor informații, desfășurată de către reclamante, nu conducea, în mod implicit, la o dezbatere de interes general. În consecință, chiar dacă accesul la o cantitate importantă de date fiscale prezintă un

interes general și chiar dacă prelucrarea acestor date este permisă, difuzarea în masă a unor astfel de date, fără nicio contribuție analitică, nu prezintă în mod automat un interes general (§ 175). Totodată, informațiile publicate nu se raportau neapărat la personalități politice, funcționari sau la alte persoane publice, în condițiile în care, uneori, dreptul la respectarea vieții private poate prevala asupra caracterului public al informațiilor. Astfel, Curtea a observat că reclamantele nu au sistematizat informațiile publicate, în așa fel încât să le permită cititorilor să facă o analiză a politicii fiscale, a evoluției diferențelor dintre venituri și patrimoniu, în funcție de regiuni sau de profesie. De asemenea, Curtea a amintit că libertatea presei este asociată cu o serie de principii și obligații ale jurnaliștilor, cum ar fi buna lor credință cu privire la caracterul exact al informațiilor prezentate. În cauza analizată, chiar dacă informațiile erau publice, colectarea și prelucrarea lor erau supuse unor reguli pe care reclamantele le-au încălcat. Prin urmare, decizia de obligare a celor două reclamante de a se conforma dreptului intern, adoptată în final, nu a reprezentat o sancționare a acestora, Curtea stabilind că autoritățile finlandeze au acționat în limitele impuse de art. 10 § 2 din Convenție.

Cu privire la respectarea art. 6 § 1 din Convenție, Curtea a apreciat, însă, că procedura desfășurată în fața autorităților naționale nu a respectat un termen rezonabil. Astfel, chiar dacă a fost necesară sesizarea CJCE, reluarea procedurii cu sesizarea Comisiei pentru protecția datelor cu caracter personal a condus la o durată de aproximativ 6 ani și 6 luni a procesului, considerată ca fiind excesivă.

În concluzie, art. 10 din Convenție nu a fost încălcat, însă a fost încălcat art. 6 § 1 din Convenție.

Dreptul la un proces echitabil

Art. 6 § 1 din Convenție

Hotărârea din 29 iunie 2017

Lorefice c. Italiei

Situația de fapt

Reclamantul a fost acuzat de către autoritățile italiene de comiterea mai multor infracțiuni, printre care deținerea unor produse explozive, distrugerea bunurilor altuia și tentativă de furt, acuzațiile fiind întemeiate pe declarațiile a doi martori. Mai exact, în fața judecătorului de investigații preliminară, unul dintre martori a afirmat că în urma exploziei care i-a distrus casa, reclamantul, care îi era prieten, i-ar fi spus că membrii unei organizații criminale sunt autorii faptelor și că trebuie să le dea acestora o sumă de aproximativ 100.000 euro. În realitate, reclamantul ar fi provocat explozia și și-ar fi însușit suma de bani. Acesta a fost trimis în fața Tribunalului din Sciacca, care l-a achitat pe reclamant și a trimis dosarul parchetului, cu propunerea de a analiza dacă se impune începerea urmăririi penale împotriva celor doi martori, precum și a altor martori pentru fals în declarații. În faza de apel, reclamantul a fost, însă, condamnat, Curtea de Apel apreciind că declarațiile celor doi martori determinanți erau credibile și se coroborau cu alte elemente de probă. Cu toate acestea, Curtea de Apel nu a audiat ea însăși cei doi martori, motiv pentru care reclamantul a formulat recurs împotriva deciziei din apel. Curtea de Casație, adoptând o motivare bazată pe hotărârea Curții,

Dan c. Moldovei (CEDO, 5 iulie 2011, cererea nr. 8999/07), a considerat că instanța de apel nu trebuia să audieze cei doi martori decât în situația în care declarațiile lor erau determinante și credibilitatea lor trebuia reanalizată, iar o motivare consistentă era suficientă pentru a respecta dreptul la un proces echitabil al reclamantului.

Motivarea și soluția Curții

Curtea va începe prin a aminti un principiu deja gravat în marmura jurisprudenței sale, și anume principiul potrivit căruia instanța de control judiciar investită să soluționeze cauza atât în fapt, cât și în drept, precum și să examineze în ansamblu vinovăția persoanei acuzate nu poate să adopte o decizie fără să aprecieze în mod direct elementele de probă (§ 36). Or, având în vedere că instanța de apel l-a condamnat pe reclamant pe baza declarațiilor celor doi martori, pe care prima instanță le-a înlăturat ca nefiind credibile, aceasta s-a pronunțat și asupra unei chestiuni de fapt, modificând faptele reținute de către instanța de fond.

Astfel, în primul rând, Curtea amintește că, în principiu, instanțele care decid cu privire la vinovăția persoanei acuzate trebuie să audieze martorii personal și să le evalueze credibilitatea. În mod excepțional, audierea directă a martorilor poate fi imposibilă în situația în care a intervenit decesul acestora sau pentru a le respecta dreptul de a nu se incrimina. În al doilea rând, o motivare consistentă a deciziei de condamnare nu este în măsură să înlăture obligația instanței de control judiciar de a audia în mod direct martorii a căror declarație constituie principalul element al acuzării.

În concluzie, art. 6 § 1 din Convenție a fost încălcat.

Dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală

Art. 2 din Protocolul nr. 7

Hotărârea din 25 iulie 2017

Rostovtsev c. Ucrainei

Situația de fapt

Reclamantul a fost judecat în lipsa unui apărător de către Tribunalul din Kiev pentru comiterea infracțiunii de deținere ilegală de droguri. Acesta a admis că a cumpărat Tramadol de la un necunoscut și că a utilizat respectiva substanță pentru a-și calma durerile. De asemenea, reclamantul a menționat că regretă fapta și a solicitat ca pedeapsa aplicată să fie cât mai ușoară. În aceeași zi, instanța l-a condamnat la 2 ani și 6 luni de închisoare. Reclamantul a declarat apel împotriva sentinței, cu motivarea că încadrarea juridică a faptelor era eronată, însă apelul său a fost declarat inadmisibil, întrucât reclamantul a recunoscut circumstanțele în care au fost comise faptele.

Motivarea și soluția Curții

În primul rând, observăm că cererea reclamantului, înregistrată la începutul anului 2016, a fost analizată de către Curte în iulie 2017, având nivelul 2 de importanță.

În al doilea rând, Statele Părți beneficiază de o marjă de apreciere foarte largă în adoptarea măsurilor prin care art. 2 din Protocolul nr. 7 este respectat. Mai exact, calea de atac a unei sentințe poate conduce la o apreciere a aspectelor de fapt și de drept sau doar a aspectelor de drept.

Astfel, în dreptul ucrainean, posibilitatea de a declara apel exista, dar reclamantul a fost pus în imposibilitatea de a exercita această cale de atac, întrucât a beneficiat de o formă simplificată a procedurii, ca urmare a recunoașterii circumstanțelor reținute cu privire la faptele comise. Curtea a observat că anumite drepturi ale reclamantului au fost înlăturate, fără a considera că situația creată pentru reclamant, și anume punerea sa în imposibilitatea de a declara apel cu privire la încadrarea juridică a faptelor, a fost conformă principiilor sale. În acest sens, Curtea a împrumutat principiile enunțate în temeiul art. 6 § 1 din Convenție cu privire la dreptul la un tribunal și a analizat dacă inadmisibilitatea apelului apărea ca previzibilă în practica judiciară a instanțelor naționale într-o situație precum cea a reclamantului. În acest sens, concluzia Curții a fost că reclamantul nu ar fi putut să prevadă că, recunoscând faptele așa cum au fost stabilite de către instanța națională în cadrul procesului său, admitea în mod implicit imposibilitatea de a declara apel în situația în care ar fi apreciat că încadrarea juridică nu a fost corectă. Prin urmare, interpretarea dispozițiilor procesual penale nu a fost considerată previzibilă și prin aceasta dreptul reclamantului de a beneficia de calea de atac a apelului a fost încălcat.

În concluzie, art. 2 din Protocolul nr. 7 a fost încălcat.